

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНИХ РУХІВ ГЛУХИМИ ДІТЬМИ 6–10 РОКІВ НА ЗАНЯТТЯХ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглянуто особливості виконання танцювальних рухів глухими дітьми молодшого шкільного віку на заняттях музично-ритмічного виховання. Доведено, що виконання танцювальних рухів у глухих дітей 6–10 років є специфічним і має свої особливості.

Ключові слова: глухі діти, особливості, заняття з музично-ритмічного виховання.

На сучасному етапі в Україні відбуваються якісні зміни в системі спеціальної освіти дітей з особливими потребами. Свідченням цього є оновлення структури спеціальних навчальних закладів і змісту навчання в них відповідно до вимог Державного стандарту спеціальної початкової освіти, у якому зосереджується увага на особистісному і соціально-психологічному спрямуванні розвитку дітей з особливими потребами, здійсненні навчально-виховного процесу на засадах ранньої діагностики й корекції порушень.

Відповідно до Державного стандарту спеціальної освіти (2004), предмет “Ритміка” включений до блоку корекційних занять, на яких використовуються різноманітні танцювальні рухи, спрямовані на корекцію дефекту, усунення прогалин у психофізичному й особистісному розвитку дитини. На значення ритму для життєдіяльності людини, стабілізації загального тону організму; розвитку рухливої сфери та використання його як профілактично-лікувального засобу вказували: В. Бехтерев, Л. Бонєв, П. Слинчев та ін.; зокрема вагомість відчуття музичного ритму як багатофункціонального явища та його розвивально-виховний вплив на особистість розкрито у працях: J. Alvin, E. Gordon, Є. Назайкінського, С. Orff, А. Рубінштейна, М. Румера, Б. Теплова, С. Schwabe та ін.

Окремі аспекти проблеми корекції та вдосконалення рухової сфери глухих дітей молодшого шкільного віку на музично-ритмічних заняттях висвітлено в наукових працях Е. Абілової, І. Ляхової; сприймання, опанування засобів музичної виразності, образно-ігрову творчість, гру на шумових дитячих інструментах як потужний корекційний засіб, орієнтацію в просторі на заняттях із музично-ритмічного виховання глухих дітей досліджувала Л. Куненко; рухи під музику – А. Тараканова. Також ритміка активно застосовується в роботі з дітьми з порушеннями центральної нервової системи (Т. Власова, В. Гіляровський); з афазією (В. Гринер); з дітьми, які заїкаються (Т. Власова, В. Гринер, Н. Самойленко); розумово відсталими дітьми (Т. Білоус, М. Козленко та ін.).

Втрата слуху і порушення мовлення викликають у глухих дітей 6–10 років труднощі в розвитку рухових якостей при оволодінні танцювальними рухами, що вимагає проведення спеціальної корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на вдосконалення засобів і методів навчально-виховного процесу (Н. Байкіна, В. Бондар, А. Івахненко, І. Ляхова, Б. Сермеєв, В. Синьов, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Фомічова, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.).

Вивчення загальної та спеціальної літератури науково-методичного спрямування й ознайомлення з практикою роботи спеціальних шкіл для глухих дає підстави стверджувати, що зміст корекційних програм із ритміки для глухих дітей молодшого шкільного віку є недостатньо розробленим, відтак, вимагає суттєвого перегляду й конкретизації з урахуванням сучасних тенденцій розвитку танцювальних рухів та особливостей психофізичної сфери глухих дітей 6–10 років. Крім того, потребує розроблення навчально-методичне забезпечення занять із музично-ритмічного виховання для цієї категорії дітей, яке б відображало специфіку їхнього психофізичного та рухового розвитку.

Теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив, що проблема виконання танцювальних рухів глухими дітьми молодшого шкільного віку на заняттях музично-ритмічного виховання є складною і багатовимірною.

Науково доведено, що впродовж навчання глухих дітей у спеціальних навчальних закладах відбувається значний розвиток мовлення як усного, так і писемного: збагачення їхнього словникового запасу, ускладнення граматичних конструкцій, форм і способів висловлювання. Проте ще зберігаються *труднощі* в оволодінні системою словесно-логічного узагальнення, словами, що мають відносне, переносне й абстрактне значення, граматичними конструкціями, котрі виражають різні види логічних відношень і залежностей. Самостійна мова глухих помітно бідніша за змістом, простіша за способами висловлювання, ніж їх мовлення, але репродуктивне або таке, що реалізується при безпосередній допомозі дорослого (Р. Боскіс, Т. Розанова, М. Шеремет та ін.).

Завдяки дослідженням І. Соловйова [9], присвяченим проблемі взаємодії аналізаторів при сприйнятті навколишньої дійсності, було встановлено, що порушення одного аналізатора, такого важливого, як слуховий або зоровий, негативно позначається на діяльності аналізаторів, які підлягають збереженню. Порушення слуху знижує повноту зорового сприйняття, ускладнює розвиток кінестетичної чутливості.

Вищезазначене позначається й на розвитку рухової сфери глухих дітей молодшого шкільного віку, специфіка якого в основному полягає в порушенні статичної та динамічної рівноваги (І. Ляхова [7] та ін.), сповільненій швидкості виконання окремих рухів глухими дітьми 6–10 років (І. Бабій [2] та ін.), недостатньо точній координації та невпевненості в рухах, що особливо помітно при опануванні ними танцювальних рухів, і виявляється у вигляді човгаючої ходи, в низькому рівні відчуття ритму і координації рухів (В. Дзюрнич [4], А. Івахненко [5], І. Ляхова [7], О. Форостян [10] та ін.).

Дослідження, проведені в сурдопедагогіці стосовно корекції рухової сфери дітей з порушеннями слуху, засвідчують, що саме в молодшому шкільному віці відбувається активна корекція та розвиток рухової сфери. Наукові дані доводять ефективність цілеспрямованих педагогічних зусиль саме в цей період їхнього вікового розвитку (Е. Абілова [1], І. Ляхова [7] та ін.). Деякі рухові здібності (сила, витривалість) активно розвиваються у глухих у середньому шкільному віці. Ефективність корекційного впливу в цей період часу на них найбільш суттєва. На це вказується в працях І. Бабія [2], А. Івахненко [5], Н. Лещій [6], А. Мут'єва [8] та ін.

Отже, на основі проведених досліджень із глухими дітьми та дітьми зі збереженою функцією слухового аналізатора науковці дійшли висновку, що під

час навчання рухових дій, у яких значну роль відіграють різні форми прояву координаційних здібностей, до яких належать і танцювальні рухи, акцентований педагогічний вплив необхідно проводити в період з 5 до 10 років.

Мета статті – виявити особливості виконання танцювальних рухів глухими дітьми молодшого шкільного віку на заняттях музично-ритмічного виховання.

У педагогічному експерименті взяли участь 258 осіб молодшого шкільного віку, з яких 158 глухих дітей та 100 дітей без порушення слухового аналізатора цього самого віку. Усі діти були розподілені на три групи: до експериментальної групи глухих увійшло 77 дітей, до контрольної групи глухих – 81 дитина, до контрольної групи дітей без патології слухового аналізатора – 100 осіб. Контрольна група глухих дітей займалась за загальноприйнятою методикою занять музично-ритмічного виховання для глухих дітей, а експериментальна група – за модифікованою й адаптованою нами методикою з урахуванням їх типологічних порушень. За ступенем порушення слухової функції в досліджуваного контингенту глухих дітей втрата слуху становила 75–80 дБ та більше (за класифікацією Л. Неймана), у більшості дітей (51,8%) глухота була вродженою, 41,8% – глухота набута в ранньому віці; у 6,4% визначена хронічна нейросенсорна туговухість IV ступеня.

Для виявлення особливостей розвитку танцювальних рухів цієї категорії осіб і з'ясування ефективності обраних корекційних впливів щодо запропонованих змісту та методики корекційно-розвивальних занять із музично-ритмічного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку було використано педагогічне тестування за такими *показниками*: відчуття ритму (за тестами “Ходьба випадами” А. Мура, “Ходьба з підйманням прямої ноги вперед з відведенням рук у сторони” А. Мура, “Спринт у заданому ритмі” В. Ляха); пластичність (за тестами “Приставний крок з невеликим присіданням” А. Мура, “Кроки з хлопками” А. Мура); статична та динамічна рівноваги (за тестами Бондаревського (проба Ромберга), “Стійка на носках” В. Ляха, “Кроки вперед з присідом на коліно і утриманням рівноваги” А. Мура); орієнтація у просторі (за тестами “З перекиди вперед” В. Ляха, “Перехід через гімнастичну палицю” за методикою Д. Павлик, “Проскоки по лінії на правій та лівій нозі” Л. Сергієнко); здатність до танцювальної творчості (за тестами “Зображення персонажів”, “Визначення танцювальної активності” А. Мура).

На основі результатів педагогічних спостережень за технікою виконання танцювальних рухів глухих дітей 6–10 років виявлено її особливості. Так, глухі діти молодшого шкільного віку під час виконання танцювальних рухів ставили ногу на підлогу не на носок, як це потребувало виконання рухового завдання, а на п'ятку; робили занадто широкі й нерівномірні кроки, що вказує на порушення у них відчуття ритму. Крім того, глухим дітям було важко утримувати вертикальне положення тіла, що характеризується правильною поставою, протягом всього часу виконання танців та танцювальних па.

У глухих дітей молодшого шкільного віку відзначено відсутність скоординованості рухів ногами та руками під час виконання різних танцювальних рухів, що підтвердило думку науковців (І. Ляхової, Н. Рау, В. Флері та ін.) про труднощі в опануванні ними глухими дітьми вищезазначеного періоду вікового розвитку навіть елементарних рухів – ходьби, бігу тощо.

Під час виконання тесту на рівновагу за методикою Е. Бондаревського глухі діти робили такі помилки, як: сходження з вихідної позиції під час вико-

нання завдання, похитування тулуба, опускання п'ят на підлогу, коли необхідно було утримувати рівновагу на носках. Діти мали страх втратити рівновагу і під час тестування за цією методикою відкривали очі.

При діагностуванні здатності до орієнтації в просторі глухих дітей молодшого шкільного віку було виявлено, що їм важко виконувати три перекиди підряд. Зауважимо, що їм потрібно було більше часу на виконання цього завдання, ніж їх чуючим одноліткам. Внаслідок порушень вестибулярного апарату діти погано орієнтувались в просторі та часто виконували перекиди не за прямою лінією, а в бік.

При дослідженні показників здатності до танцювальної творчості було виявлено, що глухі діти 6–10 років не можуть чітко передавати образ персонажу; виконують рухи з низькою активністю, мають труднощі в координації своїх рухів та роблять значну кількість технічних помилок під час виконання танцювальних па, що і стало передумовою для формування та розвитку танцювальної творчості.

Таким чином, вихідні результати тестування засвідчили відставання глухих дітей 6–10 років від їхніх однолітків без порушень слухового аналізатора в показниках, що характеризують основні складові танцювальних рухів, формування яких потребує відповідного корекційно-педагогічного впливу.

Педагогічні спостереження за глухими дітьми молодшого шкільного віку під час виконання тесту “Ходьба випадами” показали, що на контрольному етапі педагогічного експерименту показники відчуття ритму значно покращились, кроки стали ритмічні, нога піднімалася до горизонталі, носок був відтягнутий, що і підтверджено у цифрових показниках цього тесту.

При діагностуванні тесту “Приставний крок з невеликим присіданням” глухими дітьми молодшого шкільного віку на контрольному етапі педагогічного експерименту засвідчено, що після формувального етапу педагогічного експерименту показники експериментальної групи значно покращились, кроки вони виконували більш рівномірно, вони збігалися з рухами верхніх кінцівок і вже не було такої скутості, невпевненості та несинхронності як на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Педагогічні спостереження за глухими дітьми під час виконання тесту “Кроки вперед з присідом на коліно і утриманням рівноваги” продемонстрували, що на контрольному етапі педагогічного експерименту діти стали виконувати кроки більш ритмічно, звертали увагу на наше лічіння і намагалися чітко виконувати кроки на кожен наш сигнал тому показники динамічної рівноваги підвищилися порівняно з констатувальним етапом педагогічного експерименту.

Педагогічні спостереження за виконанням тестів “Зображення персонажів”, “Визначення танцювальної активності” глухими дітьми на контрольному етапі педагогічного експерименту продемонстрували, що вони змогли чітко передати образ персонажу, виконували рухи з більш високою активністю, майже не мали труднощів у координації своїх рухів та робили невеликі технічні помилки. Зазначимо, що їм вже було не так складно чітко повторити елемент танцю, продемонстрованим педагогом, їх рухи були ритмічні, вільні.

Отже, що глухі діти в середньому не відстають від своїх чуючих однолітків, а навпаки, несуттєво перевищують показники дітей без патології слухового аналізатора (4,47%). Натомість, глухі діти контрольної й експериментальної груп за цими показниками вже суттєво відрізняються між собою. Різниця між середніми показниками в цих групах становила 18,32%, що дає змогу стверджувати

про ефективність наших корекційних впливів щодо розвитку здатності до танцювальної творчості й активності на глухих дітей експериментальної групи.

Таким чином, використовуючи різноманітні методи і методичні прийоми навчання, що спрямовані на формування танцювальних рухів глухих дітей молодшого шкільного віку, ми ефективно робили корекційну спрямованість на подолання дефекту дітей із цією патологією та змогли підвищити показники розвитку основних складових танцювальних рухів та їх адаптаційні можливості.

Висновки. На констатувальному етапі експерименту було досліджено особливості виконання танцювальних рухів глухими дітьми і показники розвитку основних складових танцювальних рухів глухих дітей молодшого шкільного віку та тих, щочують. Унаслідок експерименту було з'ясовано, що за результатами тестування показники сформованості танцювальних рухів дітей, якічують, були суттєво кращими за показники глухих дітей: відчуття ритму – на 18,1%, пластичність – 28,6%, статична та динамічна рівновага – 47,6%, здатність до узгодження та орієнтації в просторі – 19,1%, здатність до танцювальної творчості – 20,9% ($P < 0,05$).

Отже, вихідні результати дослідження сформованості танцювальних рухів глухих дітей молодшого шкільного віку дають змогу стверджувати про значне відставання глухих дітей від своїх ровесників, якічують, за основними показниками, що характеризують танцювальні рухи: відчуття ритму, пластичність, статична та динамічна рівновага, орієнтація в просторі, здатність до танцювальної творчості. Це вимагає розроблення, теоретичного обґрунтування й експериментальної перевірки методики, що сприятиме формуванню танцювальних рухів глухих дітей молодшого шкільного віку на заняттях музично-ритмічного виховання.

Натомість, порівнюючи результати дослідження щодо сформованості танцювальних рухів у глухих дітей контрольної та експериментальної груп, була виявлена відсутність суттєвих розбіжностей між ними. Різниця в показниках відчуття ритму становила 2,4%, пластичності – 0,02%, статичної та динамічної рівноваги – 3,24%, здатності до узгодження й орієнтації в просторі – 5,4%, здатності до танцювальної творчості – 3,3% ($P > 0,05$). Це засвідчує їх однорідність і дає нам змогу проводити формувальний експеримент.

Після формувального етапу педагогічного експерименту було реалізовано завдання контрольного етапу, який відобразив ефективність запропонованої методики формування танцювальних рухів глухих дітей 6–10 років. Результати тестування, що характеризують відчуття ритму, засвідчили, що глухі діти експериментальної групи не мають істотного відставання від своїх однолітків, якічують, після проведення формувального експерименту, різниця становила лише 2%; за статичною та динамічною рівновагою глухі діти відстають від своїх ровесників, які добречують, на 14,03%; за орієнтацією в просторі – на 14,1%, однак спостерігається тенденція до поліпшення цих результатів; за показниками, що характеризують пластичність і здатність до танцювальної творчості, глухі діти наздогнали своїх чуючих однолітків. Різниця у цих показниках була на користь глухих (на 1,65% і на 4,47% більше відповідно), проте вона виявилася несуттєвою.

Натомість глухі діти контрольної й експериментальної груп за показниками основних складових танцювальних рухів суттєво відрізнялися між собою. За показниками відчуття ритму глухі діти другої групи (ЕГ) перевершили глухих дітей першої групи (КГ) на 18,2%; за пластичністю – на 27,3%; за статичною та динамічною рівновагою – на 31,5%; за орієнтацію в просторі – на 13,48%; за здатністю до танцювальної творчості – на 18,32%.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні системи танцювальних рухів глухих підлітків і дорослих осіб цієї нозологічної групи людей, які розглядатимуться як цілеспрямоване проведення їх дозвілля.

Список використаної літератури

1. Абилова Э.Н. Особенности развития двигательной сферы глухих детей младшего школьного возраста / Э.Н. Абилова // Дефектология. – 1992. – № 4. – С. 11–14.
2. Бабій І.М. Корекція рухової сфери глухих підлітків швидкісно-силовими вправами : автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. пед. наук / І.М. Бабій. – К., 2002. – 17 с.
3. Боскис Р.М. Учителю о детях с нарушением слуха / Р.М. Боскис. – М. : Просвещение, 1988. – 128 с.
4. Дзюрич В.В. Влияние нарушений вестибулярной функции на двигательную деятельность глухих школьников / В.В. Дзюрич // VII научная сессия по дефектологии. – М. : АПН РСФСР, 1975. – С. 78–80.
5. Івахненко А.А. Розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор : автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. пед. наук / А.А. Івахненко. – Одеса, 2012. – 20 с.
6. Лещій Н.П. Розвиток координації рухів у глухих підлітків на уроках фізичної культури : автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. пед. наук / Н.П. Лещій. – Одеса, 2004. – 20 с.
7. Ляхова І.М. Теоретико-методичні основи корекції рухової сфери дітей зі зниженим слухом засобами фізичного виховання : дис. на здобуття науков. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.03 / І.М. Ляхова. – Запоріжжя, 2006. – 492 с.
8. Мутьєв А.В. Розвиток рухової сфери глухих школярів засобами спортивних єдиноборств : автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. пед. наук / А.В. Мутьєв. – Одеса, 2003. – 16 с.
9. Соловьев И.М. Особенности восприятия у глухих школьников / И.М. Соловьев // Дефектология. – 1971. – № 1. – С. 9–15.
10. Форостян О.І. Розвиток точності рухів у глухих школярів засобами фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 / О.І. Форостян. – К., 2001. – 19 с.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2013.

Статьев С.И. Особенности выполнения танцевальных движений глухими детьми 6–10 лет на занятиях музыкально-ритмического воспитания

В статье рассмотрены особенности выполнения танцевальных движений глухими детьми младшего школьного возраста на занятиях музыкально-ритмического воспитания. Доказано, что выполнение танцевальных движений у глухих детей 6–10 лет является специфическим и имеет свои особенности.

Ключевые слова: *глухие дети, особенности, занятия музыкально-ритмического воспитания.*

Statiev S. Features of the dance movements deaf children 6–10 years in the classroom Musical-rhythmic education

In the article features perform dance moves deaf children of primary school age in the classroom musical rhythmic education. Proved that the performance of dance movements in deaf children 6–10 years is specific and has its own characteristics.

Key words: *deaf children, particularly lessons musical rhythmic education.*